

IRODALOM

FOLYÓIRATCIKKEK

AVELLAR, S. – SMOCK, P. J.: *Has the price of motherhood declined over time? A cross-cohort comparison of the motherhood wage penalty.* (Csökkent-e az anyaság ára? Az anyák bérhátrányának kohorszok közti összehasonlítása.) *Journal of Marriage and Family*, 2003/3. 597–607. p.

A nők gazdasági aktivitása legalább száz éve nő az Egyesült Államokban, és a folyamat az 1960-as évek óta felgyorsult. 1998-ban a hat évesnél fiatalabb gyermeket nevelő házas nők 71 százaléka dolgozott teljes vagy részmunkaidőben. Ugyanakkor kimutatható, hogy az anyák átlagbére alacsonyabb, mint a gyermektelen nőké. A szerzők a bérkülönbség időbeli alakulásának vizsgálatára vállalkoztak. A képzettség, tapasztalat és a munkaviszony hosszának hatását a vizsgálatukban kiszűrték. Két modellt alkalmaztak: a hagyományos legkisebb négyzetek módszerén alapuló modellt, valamint egy egyirányú rögzített hatás modellt. Utóbbi kiszűri a személyek közti nem mért, változatlan különbségek hatását, mint amilyen jelen esetben az anyák és a gyermektelen nők eltérő ambíciója/választása lehet. Az adatok két kohorszra vonatkoznak: az 1968-ban 14–24 éves nőkre és az 1979-ben 14–21 éves nőkre, akiktől az 1975 és 1985, illetve az 1986 és 1998 közti időszakról gyűjtöttek adatokat. Az első kohorsz háromezer, a második ötezer nőből állott.

A gyerekek számának növekedése gyerekenként 1–1,6 százalékkal csökkentette a nők munkabéret és időben (a két kohorsz között) nem lehetett szignifikáns változást kimutatni. A számok az egyéb tényezőket változatlannak véve érvényesek. A tapasztalattal (a munkaviszony hosszával) nőtt a nők bére, és a magasabb végzettségű nők többet kerestek, mint az alacsonyabb végzettségűek. A fekete nők helyzete rosszabb volt, mint a fehéreké. Időben ezek a különbségek sem változtak, egyedül a felsőfokú végzettségű nők javára mutató bérkülönbség nőtt észrevehetően.

Az anyák fizetése a vizsgált kohorszoknál 3,3–3,8 százalékkal maradt el a gyermektelen nőkéétől, és az időbeni változás ilyen megközelítésnél sem bizonyult szignifikánsnak. A bérek a munkában töltött évek során egy ideig emelkedtek. Az iskolai végzettség hatása a 16 évig vagy annál tovább tanuló nőknél volt jelentős. A házas családi állapot és az életkor hatása kohorszonként eltérően befolyásolta a nők fizetését.

A szerzők a várakozással ellentétben (lásd a nők magasabb iskolázottságát és a munkaadók diszkriminatív döntéseinek korlátozását) nem tapasztalták az anyák fizetési elmaradásának csökkenését. Megállapításukat mindkét vizsgált kohorsz és mindkét alkalmazott modell megerősíti. Ráadásul mindez olyan időszakra vonatkozik, amikor a férfiak és a nők viselkedése a munkaerőpiacon egyre inkább hasonlónak vált. A nők azon erőfeszítése is hatástalannak bizonyult, miszerint a terhesség alatt tovább dolgoztak, és a gyerek megszületése után hamarabb visszamentek dolgozni. A nemek közti egyenlőségről, az azonos előmeneteli lehetőségről aligha lehet ezek után beszélni. Ami pozitívum az az, hogy a nők bérhátrányát kompenzálja az anyasági és gyerekevelési támoga-

tás széles körű elterjedése. A gyerekeket mint „közösségi javakat” (lásd későbbi munkaerő és adófizetők) a társadalom továbbra sem értékeli kellő módon.

Sz. K.

CARLSON, E. – MOURGOVA, M.: *Demographic consequences of social inequality in pregnancy outcomes*. (A társadalmi egyenlőtlenségek terhesség lefolyására gyakorolt hatásának demográfiai következményei.) *Genus*, 2003/3. 11–28. p.

A szerzők 1987 és 1991 között a Cseh Köztársaságban regisztrált 1,4 millió terhesség lefolyását (spontán és művi abortusz, illetve születés) vizsgálták tekintettel a nők társadalmi helyzetére. Mivel sok korai spontán vetélés nem kerül nyilvántartásra, a cikkben értékelt termékenység-kiesés erősen alábecsült értéket ad a magzati veszteségekről. A termékenység-kiesés értékelésére a szerzők a női népesség egy kedvező helyzetben levő csoportja terhessége idejének egy élveszületésre jutó átlagát hasonlítják össze a teljes női népesség hasonló értékével. Az előbbit elérendő célnak tekintve, a különbség jelenti az elkerülhető termékenység-kiesést. A kedvező helyzetben lévők a középfokú végzettségű férjzett nőket jelentik. (A felsőfokú végzettségűeket azért nem választották, mert náluk idősebb korban következik be a terhesség, mint ami a nők átlagára jellemző.) A szerzők tudatában vannak annak, hogy a teljes női népességnek ilyen értelemben kedvezőbb helyzetbe hozását nem lehet célként megjelölni, pusztán a demográfiai következmények mértékét kísérlik meg felmérni.

A középfokú végzettségű férjzett vagy egyedülálló nőknél kevesebb művi abortusz fordult elő, és a javukra mutató különbség a terhesség 10–12. hetében volt a legnagyobb. Az egyedülálló és az alacsonyabb végzettségű nők körében gyakoribb művi abortusszal ráadásul tovább is várnak. A spontán vetélést tekintve hasonlóak az eltérések. A kedvezőtlenebb társadalmi helyzetben levő nőknél gyakoribb spontán vetélés a terhesség második harmadában volt a legkifejezettebb. Az egyedülálló nők körében minden csoportnál gyakoribb volt a spontán vetélés, mint a férjzett nőknél.

A korszülés kockázata a közép- és felsőfokú végzettségű férjzett nőknél jóval kisebb, mint a többiekénél. A különbség a terhesség 25. és 35. hete között érzékelhető, majd a görbék egybefolynak. Más szóval a szüléssel kapcsolatos biológiai folyamatok ekkor már olyan mértékben meghatározók, ami felfedi a társadalmi egyenlőtlenségek hatását. (A közölt ábrák függőleges/gyakorisági tengelyén alkalmazott logaritmus skála miatt erősen torlódnak a görbék, és nehezen érzékelhetők a különbségek.)

Az elmondottaknak a különböző vizsgált női népességcsoportokra és a teljes női népességre egyenként (művi és spontán abortusz, koraszülés) és a termékenységre egészében gyakorolt hatását iteratív eljárást alkalmazó modellben értékelik a szerzők. Összefoglaló megállapításuk szerint az előforduló terhességek egyharmadát kitevő csoportokban (egyedülálló nők és férjzett, alacsony végzettségű nők) a kockázati tényezők kikapcsolásával az összes élveszületések száma 20 százalékkal emelkedhetne. A másik oldalról nézve a dolgot: a társadalmi egyenlőtlenségek miatt ennyivel kevesebb volt az élveszületés, mint lehetett volna, ha nincsenek ilyen egyenlőtlenségek. Ami a termékenység-kiesés összetevőit illeti, meghatározó szerepe van a művi abortuszoknak, mivel az említett 20 százaléknak a háromnegyede ebből adódik. A mai helyzetet tekintve, a vizsgálat ideje óta a szerzők szerint a társadalmi egyenlőtlenségek aligha csökkentek a

Cseh Köztársaságban az 1990-es évek során. A termékenységi arányt rendkívül alacsonynak minősítik, amin csak keveset változtathatna, ha megvalósulna az egyenlőtlenségek felszámolása.

Sz. K.

SHAW, C.: 2000-based national population projections for the United Kingdom and its constituent countries. (A 2000. év adatain alapuló népesség-előreszámítás az Egyesült Királyságra és annak részeire.) Population Trends, 2002/1. 5–13. p.

Az 1998. évi adatokra épült népesség-előreszámítást felváltó mostani változat elsősorban a 2025-ig terjedő időszak változásairól kíván képet adni, de esetenként távolabbról is tekint.

A teljes termékenységi arány az Egyesült Királyságban a 2000. évi 1,64-es értékről 2005-ig várhatóan 1,70-re csökken, majd 1,74-re emelkedik. (A korábbi előreszámítás ennél magasabb értéket tartalmazott.) Angliára és Walesre hasonló, Skóciára alacsonyabb, Észak-Írországra pedig magasabb értékek várhatók. Skóciában 2000-ben is alacsonyabb, míg Észak-Írországra magasabb volt a teljes termékenységi arány, mint az Egyesült Királyság egészét tekintve. Megjegyzendő, hogy 1980 óta a termékenység a népesség reprodukciójához szükséges 2,1-es érték alatt van.

A halandósági arány csökkenésére számítanak: 2025-ig éves átlagban 0,75 százalék lehet a csökkenés, a következő évtizedben, azaz 2035-ig ennek a felével lehet számolni. A születéskor várható átlagos élettartam az Egyesült Királyságban a férfiaknál a 2000. évi 76 évről 2025-re 79 évre, míg a nőknél a 81 év majd 83 évre emelkedik. Az élettartam növekedése lassuló tendenciájú. Angliára, Walesre és Észak-Írországra hasonló értékek, Skóciára 1–2 évvel rövidebb élettartam jellemző, illetve várható 2025-ig.

A nemzetközi vándorlás egyenlege várhatóan évi 135 ezer fővel növeli a népességet. A bevándorlók döntően Angliában, és kisebb mértékben Walesben telepednek le, Skóciát és Észak-Írországot pedig gyakorlatilag nem érinti ez a folyamat. A vándorlási egyenleg 1982 óta pozitív, értéke viszont évenként erősen változott. Az előreszámításban szereplő értéktől is várhatók kisebb-nagyobb évenkénti eltérések.

Az Egyesült Királyság népessége a 2000. évi közel 60 millióról 2025-re 65 millióra emelkedhet. A növekedés kétharmada a bevándorlásból adódik. A népesség várhatóan 2040-ben 66 millióval csúcst ér el, majd fokozatosan csökkenve 2070-re 64 millió lesz. A korcsoportonkénti számok alakulása a népesség előregedését vetíti előre. Az életkorra vonatkozó medián a 2000. évi 37 évről 2025-re 42 év fölé emelkedhet. A 16 éven aluliak száma 2011-ig csökken, majd állandósul. A munkavállalási korú népesség száma emelkedni fog, aminél a nyugdíjkorhatár tervezett emelését is figyelembe vették. (Jelenleg a férfiaknál 65, a nőknél 60 év a nyugdíjkorhatár, ami egységesen 65 év lesz.) A nyugdíjaskorúak száma 2011-ig várhatóan 11 százalékkal nő, ezt követően azonban már kisebb lesz a növekedés, tekintettel a női nyugdíjkorhatár akkorra tervezett emelésére. 2025 után viszont újabb komoly növekedéssel lehet számolni. 2000-ben a 16 éven aluliak száma meghaladta a nyugdíjas korúakét, ami 2007-re megfordul.

A népesség korösszetételének megváltozása hatással lesz az eltartottsági arányra. 2000-ben 620 eltartott (gyerek + nyugdíjas) jutott 1000 munkaképes korúra, ami 2020-ra 570-re csökken (amikor teljes mértékben érvényesül a nők nyugdíjkorhatárának

megemelés). Ezután gyors növekedéssel lehet számolni, és 2035 körül 700 eltartott juthat 1000 munkaképes korúra. (Az 1970-es évek elején ennél magasabb is volt ez az érték, de akkor a gyerekek jelentették az eltartottak többségét.) Részletes adatok az interneten találhatóak: www.gad.gov.uk.

Sz. K.

DUSH, C. M. K. – COHAN, C. L. – AMATO, P. R.: The relationship between cohabitation and marital quality and stability: Change across cohorts? (Az együttélés kapcsolata a házasság minőségével és tartósságával: Változó kohorszok?) Journal of Marriage and Family, 2003/3. 539–549. p.

Az együttélés általánosan elterjedt az ipari társadalmakban. Az Egyesült Államokban 1965 és 1974 között házasságot kötöttek 10 százaléka élt együtt a partnerével a házasság előtt, míg az 1990 és 1994 között házasodottaknál ez az arány már 50 százalék felett volt. A 2000. évi népszámlálás adatai szerint 5,5 millió volt az együtt élő párok száma, ami a házaspárok számának kb. 10 százalékát teszi ki.

A vizsgálat véletlen alapon kiválasztott és telefonon felhívott háztartásokban a férj vagy a feleség kikérdezésén alapult. Két kohorsz vizsgálatára és összehasonlítására került sor: az 1991 és 1997, illetve az 1964 és 1980 között házasságot kötöttekről van szó, és a két mintát több szempontból is szűrték, hogy a kohorszok összehasonlíthatók legyenek. A vizsgálat független változói: a kohorsz és a házasság előtti együttélés. Független változók: a házasság adta boldogság (11 szempont alapján) és a házaspárok közti ütközések (4 szempont alapján). A csoportok közti különbséget a folytonos változóknál a legkisebb négyzeteken alapuló regresszióval, a kétértékű változóknál pedig a logisztikus regresszióval értékelték.

A későbbi kohorszban több volt a magasabb iskolázottságú és a magas jövedelmű személy, mint a korábbiakban. A házasság előtt már együtt élteknek nagyobb hányadánál a szülők elváltak, ők maguk a vizsgálat idején második vagy további házasságban éltek, és a közelmúltban nagyobb arányban vették igénybe a társadalmi juttatásokat. A kohorsz és az együttélés vonatkozásában nem lehetett szignifikáns kölcsönhatást kimutatni.

A házasság előtt már együtt éltek mindkét kohorszban kevésbé boldog házasságról és több ütközésről számoltak be azokhoz képest, akik mindjárt összeházasodtak. A különböző kohorszhoz tartozás egyik vonatkozásban sem volt szignifikáns hatás. Tendenciaként megfigyelhető volt, hogy a feleség kevésbé volt boldog, mint a férj, az idősebbek között kevesebb volt az összeütközés, mint a fiatalabbaknál, a házasság időtartamának növekedésével pedig kevesebben mondták boldognak magukat.

A korábban együtt éltek házassága nagyobb arányban végződött válással a házasság első három évében, és ez a későbbi kohorszban még kifejezettebben jelentkezett. A fiatalok között kisebb volt a válás esélye, mint az idősebbeknél. Pozitív kapcsolat mutatkozott a válás és a házasság időtartama, a házassági sorrend és a segélyezés igénybevétele között. Ugyanakkor negatív volt a kapcsolat a válás és az életkor között.

A szerzők végkövetkeztetése az, hogy a házasság előtti együttélésnek a későbbi házasságra gyakorolt és értelmezésük szerint kedvezőtlen hatása nem csökkent idővel, noha az együttélés egyre elterjedtebbé vált. A vizsgálat alapján nem erősíthető meg az

az elképzelés, miszerint az együttélés segítene a jobb párválasztásban, és lehetőséget nyújtana egymás jobb megismeréséhez, majd ily módon a jobb házassághoz.

Sz. K.

SOBOTKA, T. – ZEMAN, K. – KANTOROVÁ, V.: *Demographic shifts in the Czech Republic after 1989: A second demographic transition view.* (Demográfiai változások a Cseh Köztársaságban 1989 után: Második demográfiai átmenet?) *European Journal of Population*, 2003/2. 249–277. p.

Az 1989-es változásokat követően megindult a Cseh Köztársaságban a korábbi időszakra jellemző termékenység, reprodukció és családi élet változása. A termékenységi arány erősen csökkent, későbbre tolódott el az első gyermek megszületése, akár csak maga a házasságkötés, csökkent a házasságkötési arány, és nőtt a házasságon kívüli születések száma. Mindezek mögött az emberek napi életét érintő változások állnak: a demokratikus intézmények kialakítása és a piacgazdaságra való áttérés. A demográfusok az 1990-es évek közepe óta vitatják, hogy második demográfiai átmenetről van-e szó. Akik nem fogadják el az átmenetet, azok krízishelyzetre (lásd munkanélküliség, infláció, gazdasági válság, bizonytalanság) adott reakciót és nem szándékos változást látnak a folyamatok hátterében. A demográfiai átmenet lejátszódását vélők a fiatal korosztály értékrendjének és életstílusának (lásd szabad választás) változására mutatnak rá, amivel Nyugat-Európa demográfiai magatartását veszik át.

A szerzők áttekintik a második demográfiai átmenet különböző elméleti megközelítéseit: egymással összefüggő demográfiai változások, logikai sorrendben lejátszódó változások, magatartásbeli változás a kulturális és példakép-választás változásainak hatására. Magának a második demográfiai átmenetnek az elfogadása alapvető kérdésekben való egyetértésre jutást igényel(ne): Melyek a fő jellemzők? Újabb átmenet vagy csak az első meghosszabbítása? Mi lesz a zárószakasz? Közelednek-e egymáshoz demográfiaiilag az átmenet után az egyes országok?

Egymással összefüggő demográfiai változásokként értelmezve a második demográfiai átmenet az 1990-es évek első felében játszódott le a Cseh Köztársaságban. Későbbre tolódott a házasságkötés és az első gyermek megszületése, nőtt a válási arány, terjedt a fogamzásgátlók használata, kevesebben éltek házasságban, többen választották az együttélést, és ezzel összefüggésben nőtt a házasságon kívüli születések száma. Mindezen magatartásbeli/viselkedési változások alapján összefüggő demográfiai változásokként értelmezett második demográfiai átmenetről beszélhetünk. Mind a makroszintű változások (lásd a korábban jellemző demográfiai mutatók megváltozását), mind a mikroszinten megfigyelhető kép (lásd az életvitel többféle formájának megjelenését) ezt látszik megerősíteni.

A demográfiai változások hátterében az 1989 utáni gazdasági változások meghatározó szerepet játszhattak: utazási és új oktatási lehetőségek, karrierépítés, vállalkozás, állásválttatás, különféle szabadidős tevékenységek. Ezek közül a felsőfokú oktatást és a gazdasági visszaesést tekintik át a szerzők.

Összefoglalóan megállapítják, hogy az 1973 és 1977 között született kohorsz az 1990-es években egészen más demográfiai viselkedést mutatott, mint a korábbi kohorszok. Az újfajta viselkedés értelmezhető a második demográfiai átmenet lejátszó-

dásaként az országban. A demográfiai változások a cseh társadalom nyitottabbá válásával, az individualizmus és a fogyasztás felértékelődésével egyidőben következtek be.

Sz. K.

DORBRITZ, J. – PHILIPPOV, D.: Der Wandel in den Mustern der Familienbildung und der Ehescheidungen in den Reformstaaten Mittel- und Osteuropas – Die Folgen des Austausches der Wirtschafts- und Sozialordnung. (A családformációk és válási szokások változása a közép- és kelet-európai reformországokban – A társadalmi és gazdasági rend változásának következményei.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2002/4. 427–463. p.

A rendszerváltás Közép- és Kelet-Európa országaiban átmenet egy központilag szervezett, állami tulajdonra épülő, zárt társadalomból egy nyitott, demokratikus és piacgazdaságra épülő társadalomba. Az egyének számára ez a szociális intézményrendszer teljes cseréjét jelenti. A tanulmány azt vizsgálja, hogy a családalapításban hogyan tükröződik ez a változás az egykori szocialista országokban.

A '90-es évek ökonómiai trendjei az átmenet első fázisát tekintve valamennyi poszt-szocialista országban mély szerkezeti válságot mutattak. Ezeknek az országoknak a lakossága széles körben került szembe az inflációval, a munkanélküliséggel, az elszegényedéssel, a képzés leértékelődésével. Gazdaságilag nehéz helyzetbe kerültek az emberek, és erre a születések számának visszaesésével reagáltak. Ezeknek az országoknak a népessége a demokráciáért, a szabadságért és a gazdasági reformokért magas szociális árat fizetett.

Mai perspektívából az átmeneti folyamatot öt fázisra lehet felosztani: az átmenet előtti fázis, a politikai összeomlás fázisa, a szerkezeti törés fázisa, a konszolidációs fázis és végül a fellendülés fázisa. Az átmenet kezdetén relatív magas születési színvonalat és a családalapításnak a '60-as évek óta tartó korai és kétgyermekes modelljét találjuk. Ezek a családpolitika, a stabil jövedelmi viszonyok, a család és a hivatás együttes vállalhatósága miatt voltak lehetségesek. 1991 és 1996 között azután a megszületett gyermekek száma történelmi mélypontra jutott. Megemelkedett a házasságon kívül született gyermekek aránya. Csaknem valamennyi országban magasabb lett az első házasságkötés életkora, és a gyermekvállalás időpontja is kitolódott.

Az egyes születési évfolyamok, az 1960 és 1980 között születettek különbözőképpen reagáltak a változásokra. Az 1967-ben születettek gyermekeinek száma alacsonyabb, mint az 1960-ban születetteké, az igazán nagy visszaesés azonban a 70-es években születetteknél tapasztalható.

A '90-es évek közepétől a gazdasági helyzet javulni kezdett, de a szülési gyakoriság nem változott. A gazdasági fellendülés nem vezetett a népesség nehéz szociális helyzetének megváltozásához. A krízist jelző infláció és munkanélküliség nem változott, a szociális biztonságot nem tudták javítani, a gyermekvállalás költségeit nem sikerült redukálni, és új családpolitikát sem sikerült megvalósítani. A családalapítás szociális rizikó maradt.

A válások gyakoriságát tekintve egy rendkívül differenciált képet kapunk. Az ökonómiai, szociális és jogi változások hatása a válásokra csak kevés országban és indirekt formában figyelhető meg. Jellegzetes helyzet jött létre az egykori NDK-ban: a születé-

sek és a házasságkötések száma éppúgy csökkent, mint a válásoké. Vagyis a keletnémetek családi státuszuk állandóságával próbálták a gyors és radikális szociális változásokat ellensúlyozni. A válások csökkenése azonban főként a nyugatnémet válási jog bevezetése miatt történt. Összességében a gazdasági és szociális változások nem alakítottak ki a volt szocialista országokban változásokat a válási magatartásban.

Összefoglalva az analízis eredményeit elmondhatjuk, hogy a házasság és az anyaság összetartozása megszűnt. Házasságon kívül élni és gyermeket sem vállalni – ez is gyakori magatartás. A kétgyermekes modell egygyermekessé vált. A családalapítás későbbi életkorra tolódott. Egyértelműen emelkedett a házasságon kívül született gyermekek száma. A nagyon alacsony szülési és házasságkötési gyakoriság jelenleg sem változik. Az, hogy ezekben az országokban egy egységes minta alakul-e ki, vagy különféle mintákat fognak követni, még nem ítéltető meg. A szocialista társadalmak felbomlásával individualizálódási és pluralizálódási tendenciák teremtődtek meg, amelyek a családalapítási magatartást hosszú távon meghatározhatják.

Sz. G. S.

BOES, S. – PFLAUMER, P.: Ermittlung von Prognoseintervallen mit Hilfe von Monte-Carlo-Methoden. Ein Verfahren zur Beurteilung der Unsicherheit von Studienprognosen. (Az előrejelzések bizonytalanságának kimutatása Monte-Carlo-módszer segítségével. Eljárás a diákok számára vonatkozó előrebecslések bizonytalanságának kimutatására.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2002/4. 465–491. p.

A diáklétszám előrejelzése a képzéstervezés érdeklődésének középpontjában áll a Német Szövetségi Köztársaságban. A '90-es évek kezdete óta az igények a főiskolát végzettek irányában megnöttek, a tanulmányokat kezdők száma pedig alacsony volt. Ráadásul a gyenge születési évfolyamok kerültek diákkorba. A főiskolák nem voltak abban a helyzetben, hogy az „új piac” igényeit kielégíthették volna. Az új évszázad kezdetének kedvezőtlen gazdasági helyzete ellenére feltehető, hogy a főiskolát végzettek kereslete tovább fog emelkedni. A tények és a nemzetközi összehasonlító tanulmányok egyértelmű eredményeképpen 2002-re ismét emelkedő számú főiskolát megkezdőt regisztráltak.

Németországban 1972 óta a kultuszminiszteri konferencia tesz közzé prognózisokat a tanulmányi magatartásról, a főiskolát kezdők, valamint a tanulmányokat folytatók, illetve befejezők számáról. A cikk áttekintést nyújt az 1972 óta kiadott prognózisokról. Mivel a tanulmányokat befejezők számításához alkalmazott tényezőket a konferencia nem változtatta, jelen cikk csak a tanulmányokat megkezdők és a tanulmányokat folytatók számával foglalkozik. Megvilágítja a konferencia eddigi prognózisait, tekintettel a találati pontosságra. Világossá válik, hogy a jövőbeli fejlődés a mindenkori legfrissebb tendenciák bázisán hogyan változik prognózisról prognózisra, és hogy ezek a változások a prognózisok találati biztonságára hogyan hatnak.

A konferencia modelljének status quójából és egy célvariánsból indul ki. A célvariáns meghatározásánál célértékeket alkalmaz. Felvételeket használ fel kiegészítésként a felső és alsó határokról. A felső és alsó értékek használata lehetőség a prognózis sáv-szélességének megragadására. Ezt gyakran alkalmazza a demográfia.

A modellszámítás több bizonytalansági és befolyásoló tényezőt tekint kiindulási pontként. Az alapmodell nem változott lényegesen. Alapvető a tanulmányokra jogosultak előreszámítása, amely rendszeresen, mint a tartományi eredmények összefoglalása jelenik meg.

A legújabb prognózis a 2001-es kultuszminiszteri konferenciáé. Két különböző modellszámítást tartalmaz, amelyek az aktuális tanulmányi magatartás megfigyelésén, valamint a képzéspolitikai meghatározott célkitűzésein alapulnak. Mindkét modell különválasztva szemléli az új és régi szövetségi tartományok számait. A status quo előírásban a kiértékelt kvóták és faktorok az egész prognózis-időtartamra nézve állandónak tekintendők. A politikai célkitűzésen alapuló modellszámítás megnyilvánul a status quo variánsok felépítésében.

A prognózisok és különösen a bizonytalanságok megfigyeléséhez elengedhetetlen, hogy a befolyásoló változókhoz egy megosztó funkciót találjunk, amely az értékeket a prognózis-időtartam során megfelelően leírja. A konferencia régóta sáv szélességeket alkalmaz a különféle változókhoz, melyek egy felső és egy alsó határt adnak meg. Ezeknek a sáv szélességeknek alapján Monte-Carlo-szimuláció segítségével prognózisok és prognózisintervallumok fejleszthetők.

A vizsgálatok azt mutatják, hogy a bizonytalanságok a diákprognózisokban nagyon nagyok. A 2001-es és 2002-es évek aktuális számai, amelyek a maguk körében nagyon nagy visszaesést tükröztek a fejlődésben, csak nehezen voltak előre láthatók.

A bemutatott eljárás más megosztás-feltevésékkal variációkra használható, kínálkozik a lehetőség a megosztások sokaságának kombinációira. A gyakorlatban ezek a megosztások például különböző szakértők becsléseiből nyerhetők a jövőbeli fejlesztéshez. A jövő prognózisai számára úgy tűnik, lehetőség lesz az alapvető információk lehető legkorábbi feldolgozására, hogy a tendenciákat a leggyorsabban felismerhessék.

A fejlesztések analízise a hivatalos statisztika adatainak és további forrásoknak a felhasználásával nagyon hasznos lehet, így például a résztvevőkvóták a népesség egész spektrumára vonatkozó hallgatói életkorúak esetén.

Sz. G. S.

HAUG, S.: Familie, soziales Kapital und soziale Integration. Zur Erklärung ethnischer Unterschiede in Partnerwahl und generativem Verhalten bei jungen Erwachsenen deutscher, italienischer und türkischer Abstammung. (Család, társadalmi tőke és társadalmi integráció. Az etnikai eltérések magyarázata a német, olasz és török eredetű fiatalok társválasztási szokásaiban és reprodukciós magatartásában.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2002/4. 393–425. p.

A tanulmány célja fiatal bevándorlók szociális integrációjának vizsgálata Németországban. Ehhez egyrészt fiatal németek, valamint olasz és török bevándorlók családalapítási mintáit, másrészt a szociális tőkével való ellátottságot hasonlítja össze a családban, rokonságban és a baráti hálózatokban.

Az integrációs felmérésben a 18 és 30 év közötti olasz és török bevándorlókat, valamint egy német kontrollcsoportot kérdeztek meg. A kiválasztás névalapú eljárással történt, mintegy 30% az aránya a német állampolgárságú olasz és török származásúaknak.

A házasság és a szülővé válás minden etnikai csoportban szorosan összefügg. A kor, a nem és a képzettség messzemenően meghatározzák a generatív magatartást. Az etnikumok közötti partnerválasztás és a generatív magatartás a képzéssel is összefügg: minél magasabb a képzettség, annál gyakoribbak a német partnerek és annál kevesebb gyermek születik.

Az etnikai különbségek a szociális integrációban az ezzel összefüggő más integrációs összetevőkre vezethetők vissza. Az olasz származású megkérdezettek az integráció minden aspektusában előrehaladottabb állapotban vannak, mint a török származásúak. Még az állampolgárságot megszerzett törökök családalapítási mintái és generatív magatartása is kevésbé hasonlít a németekéhez, mint az olaszoké. Különösen a török származású fiatal nők mutatnak fel tradicionális családalapítási mintákat: viszonylag korán mennek férjhez, és gyakrabban van több gyermekük. Emellett rendkívül ritkán van német partnerük, míg a török férfiak nyitottabbak a német partnernők felé. Az olasz származású megkérdezettekénél a németekhez fűződő partneri viszony igen gyakori, különösen a német állampolgárságú férfiak esetében: 81%-nak van német partnernője.

Az etnikumok közötti partnerválasztás esetében erős a feltevés, hogy a szociális integráció az integráció strukturális és etnikai-kulturális szempontjait feltételezi. A tradicionális generációk közötti kapcsolati normák és az iszlám vallási magatartásformák mellett, amelyek a korai házassághoz és szülővé váláshoz szorosan kötődnek, az etnikai különbségek a partnerválasztásban és a generatív magatartásban elsősorban az iskolai- és a szakképzésre vezethetők vissza. A képzési különbségek szorosan összefüggnek a német nyelvtudással. A német nyelv használata német barátokkal, valamint a lakóhelyen kevesebb szubjektív módon észlelt külföldi pozitív hatással vannak a szociális integrációra. A szülők német-külföldi házassága, amely az olaszoknál igen gyakori, a felvevő ország szociális tőkéjének „megörökléséhez” vezet és nagyobb a valószínűsége, hogy a fiatal maga is német partnert talál. Ez éppúgy befolyásolja a német partner megismerési lehetőségét, mint egy magasabb fokú képző intézmény.

A török nőknek az etnikumok közötti partneri viszonyokon mért feltűnően csekély szociális integrációja további vizsgálati perspektívákat nyújt. A férjzett török nők 19%-a, és a házas férfiak 16%-a ugyanis rokonságban áll partnerével. A rokonok és barátok partnerközvetítése a bevándorlók felmérése során viszonylag nagy jelentőségű. Ebben az összefüggésben a házassági bevándorlás is megjelenik, mint tendencia a török bevándorlók körében.

A családalapítási minták különbözőségei az iskolai záróvizsgák letétele alapján réteghatásként könyvelhetők el. A családalapítási alkalmazkodás csak oly mértékben elvárható, amennyiben a család szociálstrukturális körülményeinek alkalmazkodása adott. Ezért érdekes lenne például a bevándorlók szüleit közelebbről vizsgálni, akik a németekkel ellentétben nagy számban befejezetlenül hagyták ott az iskolát és többnyire a szocio-ökonómiai rangsor alsó végén helyezkednek el. Mivel a családalapítási fázis a legtöbb megkérdezett körében a kezdetén tart, a németek és német állampolgárságú olaszok között szélesebb körben elterjedt magasabb iskolai végzettség alapján késleltetett családalapításra kell számítani. Eddig csak utalások vannak a családalapítás különböző időzítésére, de nem ismerhető fel végleges eredmény a népcsoportok demográfiai fejlődésére nézve.

HEIN, G.: *Zum systematischen Fehler amtlich berechneter Sterbewahrscheinlichkeiten für Mecklenburg-Vorpommern von 1986 bis 1996.* (Mecklenburg-Vorpommern hivatalosan számított halálozási valószínűségeinek szisztematikus hibája 1986–1996 között.) *Wirtschaft und Statistik*, 2003/8. 758–762. p.

Az azonos című, a Szövetségi Statisztikai Hivatal díját elnyert diplomamunka központi kérdésfeltevését mutatja be a tanulmány. A munka lényege, hogy a halálozási valószínűség számításainál a halálozási szám módszere helyett a születési év módszerének alkalmazását ajánlja, mivel a halálozásiszám-módszer választása esetén a halálozási valószínűségeken szisztematikus hiba keletkezik, mely a többi halálozási tábla funkcióiban folytatódik. Kritikai összehasonlítást végez a két eljárás között.

A vizsgálat kiindulópontja a különféle sokaságok behatárolása, amelyek a halálozási valószínűségek számításához alapul szolgálnak. A módszerek közti különbségek végül is abból adódnak, hogy mely személyi sokaságot veszik alapul.

A diplomamunka zárt népességből indul ki. Vándorlásokat nem vesz figyelembe, ami mind a meghaltak összességének megállapításában, mind a még élő személyek esetében a hivatalosan megadott érték jelentős eltéréséhez vezethet a tényleges értékhez viszonyítva.

A születésiév-módszer esetében a hivatalos statisztika az egymás után következő éveket születési év és kor szerint is tagolni tudja. Ennél az eljárásnál az egy születési évfolyam halálozásait veszik figyelembe, amelyek természetesen két naptári évre oszlanak meg.

A halálozásiszám-módszer esetében halálozási valószínűség helyett halálozási koeficienszt számítanak, amelyből azután egy közelítő formula segítségével meghatározható a halálozási segítség. Ez a módszer egy naptári év valamennyi halálozását figyelembe veszi. A halálozásiszám-módszer azt az állítást tekinti alapul, hogy a két naptári évre elosztott születési év halandósága közel állandó. A haláleseteket azonos életkorban, egy naptári évben számítja.

A két eljárás kritikai összehasonlításakor gyakori állítás, hogy a születésiév-módszerrel nem lehet egy év halandóságát mérni, mivel ebben az esetben a számításához két egymást követő év haláleseteit veszik figyelembe. A probléma a besorolásból ered. A születésiév-módszernél, ellentétben a halálozásiszám-módszerrel, amely periódusszabályt alkalmaz, kohorsz-szempont a besorolás alapja. A születésiév-módszerű halálozási valószínűségek a kohorsz-halandóságról adnak felvilágosítást. Meggondolandó, hogy egy halálozási tábla értelme abban áll, hogy a halálozás alakulásáról adjon képet. Ez elméletileg csak egy kohorsz-táblával lehetséges, amikor például egy születési évfolyam halandóságát az egész élettartamon keresztül vizsgáljuk.

Statisztikai-technikai nehézségként említik a születésiév-módszernél, hogy az adatanyagért a népszámlálásokhoz kell visszanyúlni, másrészt, hogy a haláleseteket születési és életkor-év szerint kell kiszámítani, ez azonban a halálozási szám-módszernél is szükséges.

Végül a tanulmány megvizsgálja, hogyan és milyen mértékben sérülnek a feltevések, amelyek az eltérésekhez vezetnek a két módszer alapján számított halálozási valószínűségek esetében, ugyanis a halálesetek egyenlő elosztása életkor és naptári év szerint, valamint a halálozási viszonyok állandósága egy meghatározott időtartamon belül kihatással vannak a rendszeres hiba nagyságára.

A Szövetségi Statisztikai Hivatal megjegyzéseit is közli a cikk. A Hivatal 1957-től úgynevezett rövidített halálozási táblát számol, 1970 óta pedig általános halálozási táblát, halálozásszám-módszerrel. A Statisztikai Hivatal halálozási táblái periódustáblák, amelyek a viszonyokat a megfigyelt időtartamban tükrözik. Avval a céllal, hogy a halálozási valószínűségeket kohorszok szerint számoljuk, a születésiév-módszer közelíti meg legjobban az elméleti valószínűség fogalmát. A halálozásszám-módszer csak akkor tekinthető korrektnek, ha egy meghatározott korra eső halálozások egy születési évfolyam esetében azonos mértékben két egymást követő évben oszlanak meg. Ezek a kijelentések egy zárt népesség modellje esetében érvényesek. Ténylegesen azonban a vándorlásokat figyelembe kell venni. A halálozásszám-módszernél egy naptári év halálozásai ennek az évnek az átlagos népességére vonatkoznak, ami a vándorlások hatását már tartalmazza. A vándorlási megoszlásnak a születésiév-módszerhez szükséges tagozódása ez idáig nem állt rendelkezésre, így a vándorlások szempontjából csak közelítő megoldás elvesztette matematikai élességét. Mivel a Statisztikai Hivatal a halálozási tábláinak rekonstrukciójával a születési év-módszert is alkalmazni fogja, meg lesz a lehetőség egy olyan összehasonlításra, amiből kiderül, hogy a vándorlások hatása vagy a szisztematikus hiba megjelenése számít-e nagyobb mértékben.

Sz. G. S.

LUTZ, H.: *Verdienstentgang von Frauen mit Kinder*. (A gyermekes nők keresetvesztése.) WIFO Monatsberichte, 2003/10. 769–780. p.

Ha egy nő gyermeket vállal, kereseti lehetőségei Ausztriában jelentősen beszűkülnek. Ezt mutatja az a vizsgálat, amely az anyák és a velük összehasonlítható gyermektelen nők keresetét veti össze.

A gyermekes anya kereseti lehetőségeit befolyásolhatja, hogy

- meg kell szakítania kereső tevékenységét, és az újbóli elhelyezkedés nehézségekkel jár;
- a heti munkaidejét csökkentenie kell, hogy ellássa gyermekét;
- esetleg olyan munkahellyel is meg kell elégednie, amely nem a végzettségének megfelelő;
- korlátozott lehetőségei vannak a túlórázásra.

Az adatbázist azok a nők alkotják, akik 1936 és 1976 között születtek, valamint 1972-től 2000-ig a társadalombiztosítás legalább egyszer regisztrálta őket, kizárólag osztrák állampolgárságúak, akik soha nem voltak közhivatalnokok, sem önálló vállalkozók. A vizsgálat egy sor potenciális befolyásoló tényezőt nem vesz tekintetbe, például a helyi munkaerőpiaci helyzetet, a nők személyes életkörülményeit, a falu és város közötti lehetőségek különbségeit.

Azon nők aránya, akik 2000-ben legalább rövid ideig dolgoztak, a legkisebb gyermekük korától, valamint az összes gyermekük számától függött: ha a legkisebb gyermek három évesnél fiatalabb volt, a nők 54%-a tett szert jövedelemre egy gyermekkel, 42% két gyermekkel és 34% három vagy több gyermekkel. Több mint a nők 70%-a ismét vállalt munkát, mihelyst a gyermeke az óvodáskort elérte, ugyanez az arány két gyermek esetében 63% és három vagy több gyermek esetén 53%. A kieső jövedelem a gyermektelenekkel szemben akkor volt a legnagyobb, amikor a legkisebb gyermek

fiatalabb volt három évesnél. Ez kieső kereset a legfiatalabb gyermek tizenhat éves korági csökkenést, majd állandó maradt. A legnagyobb keresetvesztés az első gyermek esetében érte a nőket.

Az idők során kumulált keresetvesztés azoknál a nőknél a legnagyobb, akik első gyermekük megszületése után nem vállalnak munkát, ezek aránya 8%. Az abszolút és relatív legmagasabb kereseti veszteség az egészen kis gyermekes anyáknál a legsúlyosabb, tekintettel a kevés munkában töltött időre. A relatív veszteség hosszú távon nem egyenlítődik ki: az egygyermekes, újból munkát vállalt nőknél 40% marad, a három és több gyermekeseknél 50%, amikor a gyermek 19 és 24 év között van.

A legkisebb gyermek 10 éves koráig a nők átlagosan (egy gyermek esetén) 65 000 euró kumulált kereseti veszteséget kénytelenek elszenvedni évente, három vagy több gyermek esetén 138 600 eurót. A legfiatalabb gyermek 24 éves koráig az összeg 100 000 euróra emelkedik, azoknál a nőknél pedig, akik nem vállalnak munkát az első gyermek megszületése után, legalább 223 000 euróra.

A tanulmány vizsgálja továbbá, hogy az egygyermekesek jövedelem-kiesését hogyan befolyásolja a kereső tevékenység megszakításának időtartama. Ha egy nő a gyermek második születésnapjától ismét dolgozik, úgy az abszolút keresetkiesés a gyermektelen nőkhöz viszonyítva 36 000 és 43 000 euró között van a gyermek korától függően. Minden további kieső év emeli a relatív veszteséget.

A különböző képzettség a nőknél eltérő munkahelyi és kereseti lehetőségeket biztosít. Az általános iskolát végzettek gyermekük 10 éves koráig a legkevesebb abszolút keresetkiesést szenvedik el. A legmagasabb abszolút veszteség az érettségizetteket éri. A relatív veszteségek az alapfokú, illetve középfokú végzettségűek esetében a gyermek első hat évében hasonlóak. Azok között – akiknek idősebb a gyermeke – a szakmunkás vagy középfokú végzettségű anyák keresetvesztése nagyobb, mint az alacsonyabb vagy magasabb végzettségűeké.

Az egyre rövidebbé váló megszakítások, valamint az a tény, hogy egyre többen térnek vissza kereső tevékenységükhöz hosszabb megszakítás után is, a nők kisebb gyermekszámával együttesen hatnak abba az irányba, hogy egyre több nő jelentkezik a munkaerőpiacon. Minthogy azonban az elért jövedelem aránylag alacsony, ez csak csekély csökkenést jelent a jövedelemkiesésekben.

Sz. G. S.

ZIMMER, Z. – KWONG, J.: *Family size and support of older adults in urban and rural China: current effects and future implications*. (Családnagyság és az idősebb felnőttek támogatása Kína városi és falusi területein: jelenlegi hatások és következtetések a jövőre.) *Demography*, 2003/1. 23–43. p.

Kína népességfejlődésében a közeljövőben az időskorú népesség részarányának igen gyors emelkedése várható. Ez összefügg a születések számának utóbbi évtizedekben bekövetkezett igen gyors csökkenésével. A teljes termékenységi arányszám értéke az ötvenes években még 7,5 volt, jelenleg nem éri el az egyszerű reprodukciós szintet sem. Ez a csökkenés rohamosan következett be, csúcspontját a hetvenes-nyolcvanas években bevezetett és nagyhatású „egygyermekes népesedéspolitikát” jelentette.

A népesség öregedése és az öregedés mértéke igen jelentős hatásokkal van Kína támogatási politikájára. Az öregkorban bekövetkező támogatási igényeket – anyagi támogatás vagy a fizikai képesség csökkenése esetén szükséges egyéb támogatásai formák – a fejlett országokban számos forrásból látják el, míg Kínában ezek a támogatások a családtól jönnek.

A kérdés az, hogy a továbbiakban Kínában fenntartható-e a családra tervezett öregkori támogatás modellje, vagy más formák kialakítása szükséges ebben az országban is. Ennek megválaszolására elsőnek három, az időskori támogatás rendszerének alapjait megvonó modellt tekintenek át a szerzők.

Az első modell szerint az idősek addig kapnak támogatást a családon belül, amíg olyan fontos tényezőket uralnak, mint a föld vagy a tudás. A fiatalok felemelkedésének egyik útja a háztartások kívüli munkakeresés, amely megalapozza tudásuk fejlődését, s ami a tradicionális családi tiszteleten alapuló rangsor megdőlése irányába mutat. Ez aláássa az idősek helyzetét a családban, s a tekintélyen alapuló támogatási rendszert is.

A második modell szerint valóságos kereskedelem zajlik le családon belül: az idősek a gyermekfelügyelettel vagy a házimunka ellátásával váltják ki támogatásukat.

A harmadik modell nevében hordja lényegét: altruisztikus modell. Minden családtagnak saját hasznosságának maximalizálásra kell törekedni, s minden családot egy altruisztikus személynek kell uralni, aki nem csak saját maga számára, hanem a család minden tagjának az adott körülmények között biztosítható jólétéről gondoskodni kell. E szerint a fiatalabb generációknak jobban hozzá kell járulniuk a család fenntartásához, mint az idősebbeknek. Az egész rendszert az erős tradíciók, az egymás iránt érzett felelősség, a család érdekeinek az egyéni érdekek elé helyezése tartja fenn. Lényegében az kapja a legtöbb támogatást, aki a leginkább rászorult, s aki a legkevesebbet tud hozzátenni a családi közöshöz.

Történeti és tapasztalati tények bizonyítják, hogy a kínai társadalomban az altruisztikus modellnek vannak hagyományai. Az idősek támogatásának filozófiai megalapozását már *Konfuciusztól* olvashatjuk, amikor azt mondja: az idősek támogatása nem csak a támogatottnak és a támogatónak jó, hanem ebből le lehet vezetni a harmóniát és a békét a világon. Így az öregek támogatása morális kérdéssé válik. Ez nem csak *Konfuciusznál* volt így, a mai kínai gyakorlat is ennek a modellnek aktualitását mutatja.

A nyugdíjrendszert Kínában az ötvenes évek elején alakították ki. Az azóta nem sokat változott rendszer a 100 főnél több alkalmazottat foglalkozó állami vállalatokra terjedt ki. Ez változatlansága miatt gyakorlatilag azt jelenti, hogy a nyugdíjrendszer még ma is főleg a városlakókat fedi le. Hasonló különbségek találhatók az egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférésben is. Az öregkori ellátás területi különbségei láttán nem meglepő a termékenység területi differenciáinak fennmaradása sem. Mindezek arra indítják a kutatásban résztvevőket, hogy az öregkori támogatás kérdéskörét külön vizsgálják a városi és a falusi területeken.

Elsőnek a gyermekszám és a támogatás összefüggését vizsgálták a szerzők. A gyermekszám növekedése a támogatás formáira volt hatással: a gyermekek számának növekedésével a pénzbeni támogatások mértéke emelkedett. Ez utóbbi támogatási forma rugalmasan alkalmazható, míg a fizikai segítség biztosításához a gyermek közelsége feltétel, addig a pénzbeni támogatások nyújtásánál a távolság nem akadály. Így a vidéki területeken a pénzbeni támogatások szerepe nő, ahol a szülők rosszabb anyagi körülmények között élnek, a városba származott gyermekek pénzbeni támogatást tudnak nyújtani, s ez az összefüggés visszahat a vidéken élők termékenységre, mivel a gyermekszám

emeli az öregkori biztonságot. Ugyanakkor az antinatalista politika a támogatási terheket növeli a gyermekeken, mivel kevesebb gyermeknek kell támogatni a szülőket. Kérdéses, hogy az így megnövekedett fajlagos támogatási terhet tudja-e viselni a kisebb létszámú gyermek-korosztály. Erre a szerzők azt a választ adják, hogy tapasztalatuk szerint a támogatás fenntartásának lényege, hogy legalább egy gyermeke legyen minden házaspárnak. A gyermektelenség igen ritka a térségben, a jelenlegi trendek is inkább az egy-két gyermekes családmódellet elfogadását mutatják, mintsem a gyermektelenség beköszöntét.

Így például a szomszédos Japánban már megfigyelhető a késői házasságkötés és az első gyermek megszületésének időbeni eltolása. Egy gyermek minden japán családban meg fog születni, problémát inkább a házasságot nem kötők számának emelkedése jelent e térségben, s ebben a körben a gyermek nélkül maradók számának emelkedése.

Visszatérve a kínai tapasztalatokhoz, a gyermekszám csökkenése biztosan csökkenést fog jelenteni az időskorúak támogatásában is, azonban nincs ok pánikra. E csökkenés nem lesz olyan drámai, mint ahogy azt sokan elképzelik. Változás viszont lesz a támogatások formájában, előtérbe fog kerülni a pénzbeni támogatás a természetbeni támogatással szemben.

M. Á.

PAMPEL, F. C.: Declining sex differences in mortality from lung cancer in high-income nations. (A tüdőrák okozta halandóság nemek közötti különbségeinek csökkenése a magas jövedelmű országokban.) Demography, 2003/1. 45–65. p.

Évtizedeken keresztül a tüdőrák okozta halandóság a férfiak és nők körében eltérő gyakoriságú volt, s e halálok előfordulási különbsége az évek folyamán fokozatosan nőtt is. Az utóbbi évek jelensége, hogy a korábban meglévő különbségek csökkennek, s e halálok miatti halandósági különbségek fokozatosan eltűnnek a magas jövedelmű országokban.

A dohányzás és a tüdőrák közötti kapcsolat és a dohányzási szokások korábbi nemek közötti differenciái kézenfekvő magyarázatai voltak a tüdőrák okozta halandóság nemi különbségeinek is. Ez az oksági kapcsolati lánc jó magyarázatát kínálja a nők tüdőrák okozta halandósága emelkedésének. A nemek közötti egyenlőség és a nemi szerepek közeledése az élet sok területén, a munkahelyeken, a családban, a dohányzási szokások konvergenciájában is megmutatkozik, így ennek eredményeként a tüdőrák halandóság terén is csökkenniük kell a különbségeknek.

Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy a dohányzási szokások változása nem azonnal idézi elő a halandósági változásokat. A két nem dohányzási szokásai eltérő időszakokban mutatnak azonosságokat, a férfiak dohányzási szokásait a nők csak több évtizedes elmaradással követik. Így a tüdőrák halandóság nemek közötti különbségeinek jelenlegi csökkenése nem magyarázható a nemek közötti egyenlőség kialakulásának jelenkori fejleményeivel.

A nemek közötti egyenlőség, a dohányzás terjedése és a tüdőrák halandóság nemi különbségeinek országok közötti és hosszabb időszakra kiterjedő tanulmányozása segíthet megtalálni a magyarázatot a fenti kérdésre. Fenti összefüggéseket a szerző huszonegy ország 1995 és 1996 közötti adatain keresztül vizsgálta. Arra az eredményre jutott,

hogy a halandósági különbség a dohányzás terjedésével, és nem a nemi szerepek közeledésével mutat összefüggést. A dohányzás elterjedése és a dohányzási szokások változása befolyásolja a halandóság alakulását. A nemi szerepek közeledése, amit a szerző a nők fokozódó munkavállalásával, a válások terjedésével, a házasságok elmaradásával és a születések csökkenésével mért, csak kismértékben függ össze a halandósági változásokkal, illetve azok időbeni megjelenésével.

Az eredmények inkább arra mutatnak rá, hogy a nemi szerepek közeledése nem lehet magyarázat sem a dohányzási szokások közeledésére, sem a halandósági különbségek csökkenésére. Ezt mondja annak ellenére a szerző, hogy kisebb mintákon végrehajtott vizsgálatok ezeket az összefüggéseket felfedezni vélték. Ezzel azt lehet szembeállítani, hogy ezek a vizsgálatok nem tudták az összefüggéseket történeti adatok hiányában teljes összefüggésükben elemezni. Jelen vizsgálat erre az aspektusra is kiterjedt, s így tudta többváltozós elemzés segítségével azonosítani a dohányzás terjedésének hatását és megkérdőjelezni a nemi szerepek konvergenciájának korábban vélt befolyását. A kritizált vizsgálatok is csak alátámasztani tudják a dohányzás szerepének jelentőségét, mivel minden vizsgálat ezt a hipotézist igazolta, függetlenül attól, hogy a dohányzás terjedésének mérésére nem azonos mutatókat használtak és más-más adatfelvételi módszereket alkalmaztak.

Annak ellenére, hogy a dohányzás elterjedésének szerepe kimutatható a tüdőrák halandóság nemek közötti időbeni változásában, mégis vannak olyan tényezők, melyek további tisztázásra szorulnak, mondja a szerző. Nincs arra magyarázat, hogy a nők miért használták szívesebben a füstszűrős cigarettákat, mint a férfiak, és a férfiak miért használták a dohányt az „elfüstölésen” kívül más formákban is, mint élvezeti cikket. Arra sincs magyarázat, hogy egyes országokban miért terjedt eltérő időszakokban a dohányzás, és a nők is miért más-más időszakban tértek rá a szokásra. Az, hogy a nők kedvelik a füstszűrős cigarettákat és elutasítják a dohány más formákban való használatát, talán összefügghet a nemi szereppel a modern társadalmakban.

M. Á.

JALOVAARA, M.: *The joint effects of marriage partners' socio-economic positions on the risk of divorce.* (A házasfelek társadalmi-gazdasági helyzetének közös hatása a válás rizikójára.) *Demography*, 2003/1. 67–81. p.

A korábbi generációkban a feleség gazdasági és társadalmi függőségét tekintették elsősorban a házasságot összetartó erőnek. Ebből következően a huszadik században a nők fokozott munkavállalását tekintették a családok egyre gyakoribb felbomlása okának. A nők gazdasági függőségének a házasságok stabilitásában betöltött szerepét sokat kutatták az Egyesült Államokban. Ennek ellenére még mindig nem meggyőzően tisztázott, hogy a nők gazdasági önállósága és magasabb társadalmi státusza hozzájárul-e a házasságok egyre gyakoribb felbomlásához.

A szerző fenti kérdéskört vizsgálta a finn népesség körében. A vizsgálat alapja a finn regiszterből vett, az 1991–1993 években első házasságot kötöttek, majd elváltak mintája volt. E népesség körében vizsgálta a társadalmi-gazdasági helyzet hatását a házasság stabilitására.

Első megállapítása meglepő volt, mivel az nem vágott egybe a korábbi kutatások eredményével. A legalacsonyabb iskolai végzettségű párok csoportjában alacsony volt a

válás aránya, szemben azzal a korábban támasztott feltevessel, hogy inverz kapcsolat létezik az iskolai végzettség és a válások gyakorisága között.

Az azonos iskolai végzettségűek alacsonyabb válási gyakoriságát igazolta ez a kutatás is, alátámasztva a korábbi véleményt, hogy a végzettségbeni homogámia stabilizálólag hat a családokra. A vizsgálat azt is igazolta, hogy a párok végzettségbeni különbözősége emeli a válások gyakoriságát. Azonban a korábbi tapasztalatoktól eltérően annak nem volt jelentősége, hogy a házaspárok közül kinek van magasabb végzettsége. Az Egyesült Államokban korábban végrehajtott kutatások azt mutatták, hogy akkor gyakoribb a válás, ha a feleség rendelkezik magasabb iskolai végzettséggel.

A párok gazdasági aktivitásának tanulmányozásakor azt lehetett kimutatni, hogy azok a párok válnak ritkábban, ahol a férj dolgozik és a feleség háztartásbeli. E mögött fellelhető valószínűleg a magasabb házassági elégedettség, de szerepet játszhatnak a válást akadályozó gazdasági tényezők is. Finnországban a nők általában munkát vállalnak, így e tény nem jelenti házassági problémák jelenlétét, vagy azt, hogy a férj képtelen ellátni a családot. A nők azon kisebbsége, amelyik a háztartásbeli státuszt választja, feltehetőleg speciális csoportot képez. Ebben a csoportban a tradicionális értékek szerepe nagyobb lehet, nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a házasság folytonosságának.

Azokban a családokban, ahol mindkét házaspár dolgozik, kisebb gazdasági akadályok állnak a válás előtt. Mégis ebben a csoportban a válások gyakorisága nem sokkal volt nagyobb, mint a dolgozó férj háztartásbeli feleség típusú házasságokban. Ezt azzal lehet magyarázni, hogy a pár közös érdeklődési köre ugyanazokon a mindennapi tapasztalatokon alapul, ami a munkaerő-piaci szerepükből következik. A közös jövedelemből származó magasabb gazdasági színvonal csak összetarthatja a családot. Másrészt Finnországban a háztartásbeli státusz sem a hagyományos tartalommal van töltve, mivel a háztartásbeliek nagy része azokból tevődik ki, akik átmenetileg, a gyermekek megszülése után rövid időre marad csak otthon, majd ismét munkát vállalnak.

A válás magas rizikóját a szerző azok csoportjában találta, ahol a férfi vagy a feleség, esetleg mindkét fél munkanélküli volt. A férj munkanélkülisége a fő családfenntartó státuszának elvesztésével jár, s ekkor a feleség újragondolja a házassággal járó terheket. A feleség munkanélkülivé válása ugyancsak okozhatja a válást. Finnországban a kétkeresős család a társadalmi norma, amely körülmények között a férjnek kell a család eltartásától gondoskodni, ami a jelen körülmények között nem könnyű feladat. A finn alacsony munkanélküliség következtében elsősorban azok veszítik el munkájukat – főleg hosszú távon –, akik valamilyen egyéni problémával is küzdenek. Nehéz tehát választ adni arra, hogy a munkanélküliség járul hozzá a váláshoz, vagy a munkanélküliség és a válás esetleg közös, egyéni okokra vezethető vissza.

A párok jövedelmének vizsgálatánál beigazolódtott a már korábban ismert teória, miszerint a jövedelmi szint és a családon belüli jövedelmi arányok egyaránt jelzőszámai a válások gyakoriságának.

Összefoglalva a szerző megállapítja, hogy Finnországban a házaspárok társadalmi-gazdasági jellemzői jelentős hatással bírnak a házasság stabilitására. Ugyanakkor ezek a jellemzők sok esetben függetlenek attól, hogy a házaspárok melyikénél fordulnak elő. Az anyagi jólét hozzájárul a házasság stabilitásához, függetlenül attól, hogy melyik fél veti meg a jólét alapjait.

DE VOS, S. – ARIAS, E.: A note on the living arrangements of elders 1970–2000, with special emphasis on Hispanic subgroup differentials. (Megjegyzések az idősokorúak életkörülményeihez 1970–2000, különös tekintettel a hispán eredetű csoportok közötti különbségekre.) Population Research and Policy Review, 2003/1. 91–101. p.

Általános nézet, hogy a hispán eredetű népesség sokkal családcentrikusabb, mint az Egyesült Államokban élő más etnikai csoportok népessége és ennek valamilyen közelebbről meg nem határozott „kulturális” oka van. Ezt leginkább azzal szokták demonstrálni, hogy a hispán csoport idősebb generációi sokkal gyakrabban élnek nagycsaládban, mint a nem hispán fehér vagy fekete öregkorúak. Az 1990. évi népszámlálás adatai szerint a 60 éves és idősebb hispán eredetű népesség 56 százaléka élt rokonokkal, míg a feketék között 44, a fehérek körében 21 százalék volt ez az arány. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a hispán eredetűek körében tapasztalt magas arány megfelel a nem hispán eredetű fehérek körében korábban mért értékeknek. Ez utóbbi népességi csoport változásai jelentik a fő problémát. A kérdés az, hogy e változásokat a gazdasági, kulturális vagy társadalmi erők változásai okozták-e.

A „hispán eredet” igen erőteljes kifejezés egy etnikai csoport jellemzésére, hiszen az egyetlen közös jellemző a spanyol anyanyelv. Ezért e csoporton belül a népszámlálás különböző alcsoportokat is meghatározott, mint mexikói, Puerto Ricó-i, kubai és egyéb hispán eredetű, ez utóbbi csoportba sorolva a karibi térségből, Dél- vagy Közép-Amerikából származó csoportok tagjait. Valószínűleg az egyes alcsoportok közötti különbségek még nagyobbak is lehetnek, mint amit az etnikai csoportok közötti különbségek mutatnak.

A szerzők jelen dolgozatukkal fenti kérdésekre kívántak választ adni, különös tekintettel arra, hogy e kérdés a demográfiai irodalomban még a nem kellően kutatott területekre visz. Elsőként azt gondolták, hogy a kutatás bepillantást enged a hispán eredetű öregkorúak komplikált családszerkezetébe, oda, ahová a kutatók még nem nagyon hatoltak be. Nagy csalódás volt számukra, hogy több adatfelvétel anyagát végigelemezve nem tudtak közelebb kerülni a közkeletű megállapítás eredetéhez, miszerint „a több etnikai csoportból származó hispán eredetű népesség családcentrikusabb, mint az amerikaiak más csoportjai.” A hispán eredetű öregkorúak jelenlegi családszerkezete megegyezik a nem hispán eredetű fehér amerikaiak körében tapasztalt századfordulós szerkezettel. A fehér amerikaiak között tapasztalt változások jelenleg a vita középpontjában állnak, felmerül a gazdasági okok, kulturális preferenciák változásának szerepe.

A kutatás megállapításai szerint a hispán csoportba tartozó idősokorúak családszerkezete nem nagyon változott 1970 óta. De ha az egyes részcsoportokat vizsgáljuk, akkor már kifejezettebb változásokat tapasztalunk az elmúlt 20–25 évben, különösen a kubai és a Puerto Ricó-i származásúak körében. Lehet, hogy hasonló különbségeket találnának más etnikai csoportokban is, ha azokat a születési hely szerint vizsgálnák, azaz aszerint, hogy az egyes egyének már az Egyesült Államokban születtek vagy bevándorlók voltak-e.

A demográfiai okok kiszűrése után (standardizálás segítségével) az eredmények nem változtak, így csak arra a következtetésre juthattak a szerzők, hogy az okok a kulturális különbségekre vezethetők vissza. Az egyes alcsoportok a bevándorlás eltérő hullámaiban érkeztek az országba. A nehezen magyarázható „kisebbségi csoport státusz”

kialakulásából vezethető le egy csoporthoz tartozók diszkriminálása, s ebből következik további magatartások kialakulása is.

A szerzők nagy várakozással néznek a 2000. évi amerikai népszámlálás eredményei elé, abban remélnék újabb bizonyítékokat a változásokra, azok gyorsulására. A változásokat lehet, hogy fel fogják gyorsítani azok a rendelkezések, melyek gyakorlatilag „büntetik” az időskorúak családi támogatását. A szerzők ezt követően idéznek a társadalombiztosítási törvényből, elemzik az egészségügyi szolgáltatásokat szabályozó jogszabályokat, melyek indirekt és nem szándékolt módon, de a nagycsaládok fennmaradása ellen hatnak.

M. Á.

DEMOGRÁFIAI FOLYÓIRATSZEMLE

DEMOGRAFIE

a Cseh Statisztikai Hivatal folyóirata

2003. No. 2.

SOBOTKA, T.: A gyermekvállalás időzítése és a termékenység csökkenése a Cseh Köztársaságban az 1990-es években.

RABUSIC, L. – BURJANEK, A.: A Cseh Köztársaság és a bevándorlók, avagy a kormány kezdeményez, és az emberek cselekszenek?

KRETSCHMEROVA, T.: A regionális termelékenység alakulása 1990–1991 és 2000–2001 között.

ALES, M.: A születési bizonyítványok száma megelőzi a statisztikai adatokat.

PISTORA, L.: Az együttélések a 2001. évi népszámlálás alapján.

NOVAKOVA, O.: A 2001. évi népszámlálás Nagy-Britanniában.

POPPOVA, M.: Lakás- és népszámlálás Zambiában.

2003. No. 3.

KRETSCHMEROVA, T.: Népesedési irányzatok a Cseh Köztársaságban 2002-ben. (A Cseh Statisztikai Hivatal jelentése alapján.)

HAMPLOVA, D.: Preferált partnerkapcsolatok: társadalmi-gazdasági különbségek és az értékek különbözősége.

NOVAKOVA, O.: Csecsemő- és gyermekhalandóság a 19. században és a 20. század első felében.

SRB, V. – MOLINOVA, J.: Várható élettartam a cseh területeken a 8. századtól a 20. századig.

SRB, V.: A 15 éves és idősebb népesség iskolai végzettsége nemzetiség szerint a 2001. március 1-jei népszámlálás alapján.

2003. No. 4.

- SRB, V.*: Csehország népesedési trendjei, 1918–2002.
RUZICKA, L.: Demográfiai forradalom Kelet- és Dél-kelet Ázsia fejlődő országaiban.
RUZKOVA, J. – SKRABAL, J.: A 2001. évi népesség- és lakásszámlálás.
KOSCHIN, F.: Népeségstruktúra.
RYCHTARIKOVA, J.: Generációs termékenység a Cseh Köztársaságban a 2001. évi népszámlálás alapján.
KRAUS, J.: Regionális termékenységi különbségek.
BARTONOVA, D.: A háztartások a 2001. évi népszámlálás adatai alapján.
KUCERA, M.: Lakáshelyzet.
SRB, V.: A 15 éves és idősebb népesség iskolai végzettsége vallási csoportok szerint a 2001. március 1-jei népszámlálás alapján.

DEMOGRAPHY

az Amerikai Népesedési Társaság folyóirata

2003. No. 2.

- VAUPEL, J. W. – ROMO, V. C.*: A várható élettartam változásának dekompozíciója: a formulák csokra Nathan Keyfitz kilencvenedik születésnapja tiszteletére.
HEUVELINE, P.: A HIV és a népességdinamika: egy általános modell és a maximum-likelihood standardok Kelet-Afrika számára.
MENSCH, B. S. – HEWETT, P. C. – ERULKAR, A. S.: Érzékeny kérdések megválaszolása a tizenévesek körében: módszertani tapasztalatok Kenyában.
KOENIG, M. A. – AHMED, S. – HOSSAIN, M. B. – KHORSEED, A. B. M. – MOZUMDER, A.: A nők státusza és a családon belüli erőszak Banglades vidéki területein: egyéni és közösségi hatások.
CURRAN, S. R. – RIVERO-FUENTES, E.: A migrációs hálózatok kialakulásának okai: a mexikóiak migrációjának esete.
LYNCH, S. M.: Kohorsz- és életút-specifikus jellegzetességek az iskolai végzettség és az egészség kapcsolatában: egy hierarchikus megközelítés.
LUNDBERG, S. – ROSE, E.: A gyermek neme és a házasság valószínűsége.
XIE, Y. – RAYMO, J. M. – GOYETTE, K. – THORTON, A.: Gazdasági potenciál és az összeházasodás vagy együttélés.
HAVEMAN, R. – HOLDEN, K. – WILSON, K. – WOLFE, B.: Szociális biztonság, nyugdíjazási életkor és gazdasági jólét: időleges és demográfiai jellegzetességek a nyugdíjas munkások körében.

2003. No. 3.

- PANGE, P. P.*: Szelektív nemi különbségek a gyermekkori tápláltság és immunizáció terén India vidéki területein: a testvérek szerepe.
GHUMAN, S. J.: A nők autonómiája és a gyermekhalandóság: mohamedánok és nem mohamedánok összehasonlítása négy ázsiai országban.

- ORRENIUS, P. M. – ZAVODNY, M.*: Csökkenti az amnesziák meghirdetése a nem dokumentált bevándorlást? Bizonyítékok az IRCA rendszer alapján.
- HARKNETT, K. – GENNETIAN, L. A.*: Hogyan befolyásolja a jövedelem-kiegészítés az együttélési szokásokat az alacsony jövedelmű egyedül élő nők körében.
- HAIDER, S. J. – JACKNOWITZ, A. – SCHOENI, R. F.*: A jóléti szolgáltatások követelményei és a gyermek jóléte: bizonyítékok a szoptatásra gyakorolt hatásokból.
- ICELAND, J.*: Miért marad a magas szegénység: a jövedelem emelkedésének, a gazdasági egyenlőtlenségnek és a családi struktúra változásának hatásai, 1949–1999.
- KEISER, L. A.*: A gazdagság megosztása: a testvérek hatása a felnőttek tulajdoni viszonyaira.
- BRODGES, W. P.*: A nemi szegregáció és egyenlőtlenségek újragondolása: mérések és értelmezések.
- GOLDSCHNEIDER, F. K. – BURES, R. M.*: A rassz szerinti kereszteződések a családok komplexitásában az Egyesült Államokban.

2003. No. 4.

- MORGAN, S. P.*: Az alacsony termékenység a XXI. század egyik demográfiai krízise?
- HACKER, J. D.*: A házas termékenység „korai” csökkenésének újragondolása az Egyesült Államokban.
- SCHOEN, R. – JONSSON, S. H.*: A fokozatos demográfiai átmenet modelljének momentuma.
- BHAT, P. N. M. – ZAVIER, A. J. F.*: Termékenységsökkenés és nemi eltérések Észak-Indiában.
- ALI, M. M. – CLELAND, J. – SHAH, I. H.*: A reprodukciós magatartás irányzatai egyedül élő fiatal nők körében Kolumbiában és Peruban: 1985–1999.
- FINCH, B. K.*: A lejtőre kerülés korai okai: a társadalmi-gazdasági státusz és a csecsemőhalandóság összefüggései az Egyesült Államokban.
- SASTRY, N. – HUSSEY, J. M.*: A születési súly rassz szerinti és etnikai különbségeinek vizsgálata Chicago környékén.
- ROSENWAIKE, I. – STONE, L. F.*: A száz éven felüliek életkorának ellenőrzése az Egyesült Államokban: az összehasonló vizsgálat eredményei.
- SMITH, S. K. – TAYMAN, J.*: Az életkor szerinti népesség-előrejelzés értékelése.
- GLICK, J. E. – WHITE, M. J.*: A bevándorló fiatalok tudományos életpályája: kohorszon belüli és kohorszok közötti elemzések.

EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION

az Európai Népesedési Társaság folyóirata

2003. No. 4.

- CASELLI, G. – CERBARA, L. – HEINS, F. – LIPSI, R. M.*: Milyen hatással vannak a kontextuális változók a halandóság területi változásaira Olaszországban?
- MATTHIJS, K.*: A házasság „privatizációjának” demográfiai és szociológiai mutatói a XIX. századi Flandriában.

LALIBERTÉ, D. – LAPLANTE, B. – PICHE, V.: Az erőszakos migráció hatása a családi életre Csádban.

GENUS

A Római Tudományegyetem Népeştudományi Intézetének folyóirata
2003. No. 3–4.

- ROBINSON, W. C.:* Népeştörténet és -elmélet mint a népeesség jövőbeni növekedésének kulcsai.
- LEE, R.:* Demográfiai változás, jólét és a generációk közötti transzferek: egy áttekintés.
- KERR, D.:* Alternatív stratégia népszámlálási becslések generálásához és értékeléséhez.
- BASSI, F. – MION, A. – COLOMBO, B.:* A cervikális mukusz értékelésének egyének szerinti különbözősége a menstruációs cikluson belüli termékeny fázis megállapítására.
- ISLAM, M. M. – ROB, U. – CHAKROBORTY, N.:* A termékenység regionális variánsai Bangladesben.
- LINDSTROM, D. P. – WOUBALEM, Z.:* A termékenység csökkenésének demográfiai elemei Addisz-Abeában, Etiópiában: egy dekompozíciós elemzés.
- HAMPSHIRE, K.:* Mit jelent a „biztonságos gyermekvállalás”? Az érintettek és kívülállók véleménye az anyai egészségről a csádi állattenyésztők körében.
- JATRANA, S.:* A csecsemők továbbélése „olcsó áron”: az előtej hatása a csecsemőhalandóságra Észak-India vidéki területein.

JOURNAL OF MARRIAGE AND THE FAMILY

az USA Családi Kapcsolatok Nemzeti Tanácsának folyóirata
2003. No. 4.

- DALY, K.:* Család-elmélet, avagy elméletek, melyek szerint a családok élnek.
- BLUME, L. B. – BLUME, T. W.:* A családi nemek közötti eszmecsere dialektikus modelljéről: test, azonosság és szexualitás.
- STRAUS, M. A. – FIELD, C. J.:* Az amerikai szülők pszichológiai agressziói: országos adatok az előfordulásról, rendszerességről és súlyosságról.
- RODRIGUEZ, C. M.:* A szülői fegyelmezés és túlkapások potenciális hatása a gyermek depressziójára, idegességére és tulajdonságokra.
- ROGERS, M. L. – HOGAN, D. P.:* Családi élet a fogyatékkal élő gyermekekkel: a rehabilitáció kulcsa.
- SCHMITZ, M. I.:* A rassz szerinti és a családi környezet hatásai a gyermek hiperaktív és antiszociális viselkedésére.
- WICKRAMA, K. A. S. – BRYANT, C. M.:* A szociális források és a tizenévesek mentális egészsége közötti összefüggés közösségi nézőpontból.
- COLEY, R. L.:* Apa-leánya kapcsolatok és a tizenévesek pszicho-szociális léte az alacsony jövedelmű afro-amerikai családokban.
- MANNING, W. D. – LAMB, K. A.:* A tizenévesek élete az együtt élő, a házasság és az egy- szülős családokban.

- OROPLANDALE, N. S. – KENKRE, T.*: A jövedelem felosztása az együtt élő és a házasság kapcsolatban: a Puerto Ricó-i párok esete.
- HIRSCHL, T. A. – ALTOBELLI, J. – RANK, M. R.*: A házasság növeli a meggazdagodás esélyeit? Az életpálya esélyek felfedése.
- WILLETTS, M. C.*: A heteroszexuális párok vizsgálata.
- LAMB, K. A. – LEE, G. R. – DE MARIS, A.*: Együttélés és depresszió: választás és a kapcsolati hatások.
- HELMS, H. M. – CROUTER, A. C. – MC HALE, S. M.*: A házasság minősége és a házaspár egymással és a közeli barátokkal kialakított kapcsolata.
- MILLER, P. J. – CAUGLIN, J. P. – HUSTON, T. L.*: A jellemző vonások kifejezése és elégedettség a családi élettel: az ideálépítési folyamat szerepe.
- BOSE, S. – SOUTH, S. J.*: A gyermekek nemi összetétele és a házasság felbomlása Indiában.
- MC QUILLIN, J. – GREIL, A. L. – WHITE, L. – JACOB, M. C.*: Frusztrált termékenység: terméketlenség és a pszichológiai stressz nők körében.
- WILLIAMS, L. – SOBIESZCZYK, T.*: A szülők magatartása és egyetértése a terhesség kívánásában a Fülöp-szigeteken.
- SCHOEN, R. – TUFIS, P.*: A nem-házasság termékenysége „üldözői” az Egyesült Államokban.
- GAREIS, K. C. – BARNETT, R. C. – BRENNAN, R. T.*: A munkaidő egyéni és keresztező hatása: párok közötti elemzés.
- WILLSON, A. E. – SHUEY, K. M. – ELDER, G. H.*: A felnőttek ambivalens kapcsolata idősödő szüleikkel és nevelő szüleikkel.
- KNOESTER, C.*: A gyermekkori megjelenési problémák hatásai a fiatal szülőkre.

2004. No. 1.

- KING, V. – HARRIS, K. M. – HEARD, H. E.*: A nem együttlakó apák bevonásának rassz szerinti és etnikai különbségei.
- MARSIGLIO, W.*: Amikor a nevelőszülők kívánják a mostohagyermeket: elméleti elemzés.
- BULANDA, R. E.*: Az apák bevonása: a nemi ideológiák hatása.
- RISCH, S. C. – JODL, K. M. – ECCLES, J. S.*: Az apa és tizenéves gyermeke kapcsolatának szerepe a tizenévesek válással kapcsolatos véleményének alakulásában.
- ROGERS, S. J.*: Dollárok, függőség és válás: a feleség jövedelme szerepének négy aspektusa.
- KALMIJN, M. – DE GRAAF, P. M. – POORTMAN, A.-R.*: Egymásra hatás a válást meghatározó kulturális és gazdasági tényezők között Hollandiában.
- NAKONEZNY, P. A. – RODGERS, J. L. – REDDICK, R.*: Csökkent-e a válások száma az Oklahoma City-ben történt robbantás után.
- HOOK, J. L.*: A házimunka megosztásának újragondolása: az önkéntes munka és az informális támogatások figyelembevétele.
- CIABATTARI, T.*: Együttélés és házimunka: a házassági szándék hatása.
- YOUNT, K. M. – AGREE, E. M.*: Az idősebb nők és férfiak hatalma az egyiptomi és tunéziai családokban.

- CROUTER, A. C. – TUCKER, C. J. – HEAD, M. R. – MC HALE, S. M.*: A családra fordított idő és a tizenévesek testvéreinek és szüleiknek pszicho-szociális kapcsolata.
- DORIUS, C. J. – BAHR, S. J. – HOFFMANN, J. P. – HARMON, E. L.*: Szülői gyakorlat, mint a kortársak és a tizenévesek marihuána használata közötti kapcsolat módjától.
- HAO, L. – CHERLIN, A. J.*: Jóléti reform és a tizenévesek terhességei, szülései és az iskolából való kimaradás.
- FINKENAUER, C. – ENGELS, R. C. M. E. – BRANJE, S. J. T. – MEEUS, W.*: Leleplezés és az elégedettség a kapcsolattal a családokban.
- RALEY, R. – WILDSMITH, E.*: Együttélés és a gyermekek családjainak stabilitása.
- CARR, D.*: Nem, elvesztett házassági függőség és az idősebb felnőttek átmenete az özvegyiségbe.
- DE JONG-GIERVELD, J.*: Újraházasodás, nem-házasság együttélés, „táv-együttélés”: partnerkapcsolatok a partner halála vagy a válás után.
- MARTINO, S. C. – COLLINS, R. L. – ELLICKSON, P. L.*: Lényegre törés és a korai házasság.

POPULATION

a Francia Nemzeti Népeségtudományi Intézet folyóirata

2003. No. 3.

- KHAWAJA, M.*: A palesztin nők termékenysége a Gázai övezetben, a nyugati Parton, Jordániában és Libanonban.
- VERON, J. – ROHRBASSER, M.*: Wilhelm Lexis: A „normál élettartam” mint a „dolgok természetének” kifejezője.
- LÉVY, J.-P.*: Népeségi jellegzetességek és a háztartások előrebecslése egy lakóövezetben: Seine-Saint-Denis példája.
- TREMBLAY, M. – ARSENAULT, J. – HEYER, É.*: Az alapítók génjei továbbadásának valószínűsége Québec öt regionális népességében.
- TREMBLAY, M. – VEZINA, H. – HOUDE, L.*: A születéskori nemi arány demográfiai meghatározói Saguenay régió népességében, Québecben.

2003. No. 4–5.

- VETTA, A. – COURGEAU, D.*: Demográfiai magatartás és magatartás-genetika.
- COURBAGE, Y.*: Konszenzusok, választások és népesség: Macedónia példája.
- SOBOTKA, T.*: A különbözőség újbóli megjelenése: gyors termékenységi változások Közép- és Kelet-Európában a kommunista rezsimek összeomlása után.
- DE LA ROCHEBROCHARD, É.*: Az orvostudomány segítségével a férfiak reprodukciós képessége javításának érdekében: AID (donor megtermékenyítés), IHF (szervezeten kívüli megtermékenyítés) és ICSI (intracitoplazmatikus spermiuminjekció) mint a férfiaknál jelentkező infertilitás következményeinek kivédésére kialakított forradalmi orvosi megoldások.
- PRIoux, F.*: Franciaország demográfiai helyzete.

PRIoux, F.: Az első házasságkötési kor: a változások kétlépcsős folyamata.

POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW

az Amerikai Népesedési Tanács folyóirata

2003. No. 3.

HAKIM, C.: A termékenységi magatartások magyarázatának megközelítése: a preferencia elmélet.

LEGRAND, T. – KOPPENHAVER, T. – MONDAIN, N. – RANDALL, S.: A biztosítási hatás újraértékelése: a termékenységi magatartás kvalitatív elemzése Szenegálban és Zimbabwében.

MENKEN, J. – DUFFY, L. – KUHN, R.: Gyermekszületés és az anyai túlélés: új kutatási eredmények Banglades vidéki területeiről.

DYSON, T.: A HIV/AIDS és az urbanizáció.

Az oksági kapcsolatok elemzése a népeségtudományban: Symposium.

MOFFITT, R.: Az oksági kapcsolatok elemzése a népeségtudományban: egy közgazda nézőpontja.

SMITH, H. L.: Néhány gondolat az okságról és a demográfiához és népeségtudományhoz fűződő kapcsolatáról.

FRICKE, T.: Kultúra és oksági összefüggések: egy antropológiai észrevétel.

RUGGLES, S.: A családi és háztartási összetétel a 2000. évi népszámlálás alapján: újabb adatok.

POPULATION RESEARCH AND POLICY REVIEW

a KLUWER Akadémiai Kiadó és a Déli Demográfiai Egyesület folyóirata

2003. No. 2.

YUNKER, J. A.: Az optimális családtervezési kiadások becslése a fejlődő gazdaságokban.

OH, J.-H.: Társadalmi kötelek és migrációs szándékok az idősebb városlakók körében: a lakóhelyi megelégedettség szerepe.

FONG, E. – SHIBUYA, K.: Gazdasági változások a kanadai szomszédoknál.

OLÁH, L. SZ.: Nemiség a termékenységben: a második szülöttek Svédországban és Magyarországon.

2003. No. 3.

ZAVODNY, M.: Börszín, bérek és asszimiláció a kubai bevándorlók körében.

QUILLIAN, L.: Milyen hosszú az együttélés a szegény környezettel? A szegény környezetbe költözés és elköltözés hosszú távú dinamikája.

GYIMAH, S. O.: Az első születések időzítésének és a termékenységnek kohorsz elemzése Ghánában.

YOUTH, K. M.: A gyógyító egészségügyi szolgálat biztosításának nemi eltérései Miniában, Egyiptomban.

2004. No. 4.

- DEANE, G. – GUTMANN, M. P.*: Füst az úton: A porviharok és a népesség kölcsönös kapcsolatának vizsgálata a Nagy-alföldön.
- HEMPSTEAD, K.*: Bevándorlás és a belső vándorlás New York City-ben, 1985–1990.
- LINDSTROM, D. P.*: Község-város vándorlás és reprodukciós magatartás Guatemalában.
- HUNTER, L. M. – GONZALEZ, M. J. – STEVENSON, M. – KARISH, K. S. – TOTH, R. – EDWARDS, T. C. – LILIEHOLM, R. J. – CABLK, M.*: Népesség és változások a földhasználatban California Mojave részén: természetes lakóhelyek és alternatív jövéképek.
- ANSON, O. – ANSON, J.*: Termékenységi trendek Hebei tartomány vidéki területein, a Kínai Köztársaságban.

POPULATION STUDIES

A Londoni Közgazdasági Főiskola Népességvizsgáló Bizottságának folyóirata
2003. No. 3.

- CALDWELL, J. C. – SCHINDLMAYR, T.*: A modern társadalmak termékenységi kríziseinek magyarázatai: a közösségi magatartás kutatása.
- MOULTRIE, T. A. – TIMAEUS, I. M.*: Termékenységsökkenés Dél-Afrikában: kutatási eredmények két népszámlálás és a demográfiai és egészségügyi felvétel alapján.
- MOURSUND, A. – KRAVDAL, O.*: A nők iskolázottságának és autonómiájának egyéni és közösségi hatásai a fogamzásgátlás alkalmazására Indiában.
- WU, N. L. Z.*: A kohorsz nem-befejezett termékenység előrejelzése: egy módszer és alkalmazása.
- BONGAARTS, J.*: A termékenységi átmenet befejezése a fejlődő világban: az iskolázottság differenciáltsága és a termékenységi preferenciák hatása.
- COAST, E.*: Az etnográfia alkalmazása a demográfiában.
- MAGADI, M. A. – ZULU, E. M. – BROCKERHOFF, M.*: Egyenlőtlenségek a terhesgondozásban a városokban, Afrika Szaharától délre eső területein, a kilencvenes években.

POPULATION TRENDS

az Egyesült Királyság Nemzeti Statisztika Hivatalának folyóirata
2003. No. 3.

- BENTON, P. – WHITE, I.*: Előretékinés a 2001. évi népszámlálás utáni időkre.
- DIAMOND, I. – ABBOTT, O. – JACKSON, N.*: Az „egy számos népszámlálás” minőségét biztosító kulcskérdések.
- SMITH, J. – CHAPPELL, R. – WHIWORTH, A. – DUNCAN, C.*: A 2001. évi népszámlálás hatása a települések évközepe népességszámának becslésére.
- FULLERTON, P. J.*: A népesedéstatisztika szolgáltatási a XXI. században.

2003. No. 4.

- SMALLWOOD, S.*: A 2002. évi adatokon alapuló népességelőreszámítás termékenységi feltevései.
- HANCOCK, R. – STUCKBURY, R. – TOMASSINI, C.*: A házassági korkülönbségek megoszlásának változása Angliában és Walesben 1963–1998 között.
- KIERNAN, K. – SMITH, K.*: A nem házas szülők: újabb eredmények a Millenniumi Kohorsz Vizsgálatból.

ZEITSCHRIFT FÜR BEVÖLKERUNGSWISSENSCHAFT

a Német Szövetségi Népeségtudományi Intézet folyóirata

2002. No. 4.

- HAUG, S.*: Család, társadalmi tőke és társadalmi integráció. Az etnikai eltérések magyarázata a német, olasz és török eredetű fiatalok társválasztási szokásaiban és reprodukciós magatartásában.
- DORBITZ, J. – PHILIPPOV, D.*: A családformációk és válási szokások változása a közép- és kelet-európai reform-országokban. A társadalmi és gazdasági rend változásának következményei.
- BOES, S. – PFLAUER, P.*: Az előrejelzések bizonytalanságának kimutatása Monte-Carlo módszer segítségével. Eljárás a diákok számára vonatkozó előrebecslések bizonytalanságának kimutatására.